

**ТОПОВ А.Г., асистент кафедри економічної теорії і економіки
підприємства Одеського державного аграрного університету**

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙ – ОСНОВА РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Мета статті - дослідження сучасного стану та проблем інноваційної діяльності підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу, а також визначення пріоритетних заходів державної підтримки, які направлені на подолання перешкод підвищення інноваційної активності виноробних та виноградарських підприємств. У процесі дослідження використані методи: діалектичний, порівняння, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний та економіко-математичні методи. Як елементи новизни досліджено динаміку впровадження нових технологічних процесів та інноваційної продукції на виноробних підприємствах в умовах впровадження сучасних євроінтеграційних процесів. Визначено перелік основних проблем і перешкод, що стримують підвищення інноваційної активності серед підприємств досліджуваного підкомплексу. Запропоновано ряд пріоритетних заходів державної підтримки, направлених на підвищення інноваційної активності у виноградарсько-виноробному підкомплексі.

Ключові слова: інновації, виноградарство, виноробство, державна підтримка

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державної підтримки інноваційної діяльності аграрного виробництва розглядали ряд вчених: Лупенко Ю.О., Саблук П.Т, Олійник Т.І., Кирилов Ю.Є., Савицький Е.Е., Резнік М.П. та інші. Також, значну увагу приділяли проблемам залучення інвестицій у виноградарство та виноробство такі вчені, як Авідзіба А.М., Власов В.В., Білоус І.В тощо. Однак, проблеми державної підтримки інноваційного розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу вимагають більш ретельного вивчення.

Виклад основних результатів. Виноградарсько-виноробний підкомплекс вже протягом тривалого часу переживає спад виробництва. Так, за даними Державної служби статистики України площі виноградних насаджень за останні 40 років скоротилися у 3,5 рази. Загальна площа виноградників в Україні за 2015 рік становила 77,9 тис. га [2]. Більша частина (близько-90%) з них – це технічні сорти, які є сировиною для виробництва виноматеріалів, коньячних спиртів, соків тощо. Без врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя загальна площа виноградних насаджень у 2015 році складала 44,0 тис. га (плодоносні насадження) [2].

Слід зазначити, що більшість виноградників в Україні низькопродуктивні через високу зрідженість (при допустимій зрідженості – 5 %, велика їх частка знаходиться на критичному рівні, що становить близько 30%)[3]. Причиною такої ситуації є ряд пов'язаних між собою факторів, серед яких слід виділити закладання виноградних насаджень без наукового обґрунтування, сортами, інколи, навіть не районованими в Україні.

Як наслідок через скорочення площі та зниження врожайності, знизився валовий збір винограду, що в свою чергу призвело до імпортозалежності галузі виноробства. Протягом останніх років значну частину виноматеріалів та коньячних спиртів виробники імпортують, а Україна при цьому розвиває економіку виноробної галузі Молдови, Грузії, Італії, Франції, Чілі та інших країн.

Зважаючи на зазначене, можна зробити висновок, що виноградарство та виноробство України за роки незалежності характеризуються: скороченням площ, зниженням урожайності, перевагою імпорту над експортом, падінням рівня якості продукції, збільшенням об'ємів фальсифікації [4].

Однак, в сучасній глобалізованій та динамічній економіці конкурентоздатними можуть бути лише ті підприємства, галузі та країни, які постійно займаються пошуком, розробкою та впровадженням нових технологій та техніки, тобто переходять на шлях інноваційного розвитку.

Натомість, інноваційна активність у виноробних підприємствах в останні роки помітно знизилась.

Таблиця 2.17

Впровадження нових технологічних процесів та інноваційних видів продукції на виноробних підприємствах України у 2011-2015 роках

Показники	2011 р	2012 р	2013 р	2014 р	2015 р	Відхилення 2015р. до 2011р., (+;-)
Впроваджено нових технологічних процесів	2	1	2	0	2	0
з них маловідходних, ресурсо-зберігаючих	1	-	-	-		-1
Впроваджено інноваційних видів продукції	12	11	4	3	1	-11
нові для ринку	-	1	1	-		0
нові лише для підприємства	12	10	3	3	1	-11
із всього впроваджених інноваційних видів продукції - види машин, устаткування, приладів, апаратів, тощо	8	-	-	-	-	-8
Придбано нових технологій, одиниць	-	-	1	1		0

Протягом досліджуваного періоду (2011-2015 роки) кількість впроваджених технологічних процесів та інноваційних видів продукції на виноробних підприємствах України в цілому коливається від 1 до 2 на рік. При цьому в 2014 році нових технологічних процесів не впроваджувались. Але кількість впроваджених інноваційних видів продукції зменшилось з 12 до 1. Слід підкреслити, що більшість з впроваджених інноваційних видів продукції є новими лише для підприємств на яких вони впроваджуються.

Таблиця 2.18

Джерела фінансування інновацій на виноробних підприємствах України у 2011-2015 роках

Показники	2011 р	2012 р	2013 р	2014 р	2015 р	Відхилення 2015р. до 2011р., %
Загальна сума витрат на інновації, тис.грн, з них:	38356,2	12905	10418,4	652,6	379,2	1,0
власних коштів	17685,9	12905	10418,4	652,6	373,9	2,1

коштів державного бюджету	-	-	-	-	5,3	x
коштів іноземних інвесторів	-	-	-	-		x
кредитів	20670,3	-	-	-		x

Якщо розглядати джерела фінансування, то очевидно, що виноробна галузь має низьку привабливість для інвестицій, які спрямовуються на інновації. По-перше загальний обсяг витрат на інновації за останні п'ять років зменшився більше, як у 100 разів. Особливо різке падіння відбулося в 2014 - 2015 роках, але й протягом попередніх чотирьох років витрати на інновації скоротились більше, як на дві-третьини. По-друге практично єдиним джерелом фінансування інновацій були власні кошти виноробних підприємств. Коштів іноземних інвесторів та держави не залучались, а деякий обсяг кредитних коштів використовувався лише у 2011 році та 5,3 тис. грн з державного бюджету було виділено у 2015 році.

Загалом інноваційна діяльність пов'язана із ризиком – загрозою втратити власні ресурси, недоотримати дохід або понести додаткові витрати, які не дадуть бажаного результату. В країнах із розвиненою економікою багато уваги надається тим труднощам, з якими підприємства стикаються під час розробки й впровадження інновацій. Їх варто враховувати також на вітчизняних підприємствах – це надмірні витрати коштів і часу, пріоритети конкурентного розвитку, незадовільний попередній аналіз ринку, неспроможність підібрати та залучити достатню кількість інформації від кінцевих споживачів і неповна взаємодія між підрозділами підприємства. Впровадження інновацій пов'язано з великими витратами і тому залежить від фінансових можливостей підприємств. Тому вагомим значення набуває державна підтримка інноваційного розвитку.

Вагомим фактором розвитку наукового потенціалу виноградарства та виноробства є наявність досить потужної мережі наукових закладів, що включають в себе академічний, науково-освітній, галузевий, заводський сектори.

Провідним закладом у науковому забезпеченні виноградарства та виноробства є ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», який майже 100 років веде роботу над удосконаленням та урізноманітненням асортименту виноградних насаджень України. Починаючи з 20-х років минулого століття, і до сьогодення, шляхом генеративної селекції створено понад 120 сортів та форм.

Основною проблемою інноваційної діяльності у виноградарсько-виноробному підкомплексі, на нашу думку, є впровадження нововведень безпосередньо у виробництво, що пов'язано, як з фінансовими проблемами підприємств та установ, так і відсутності міцних взаємозв'язків між науковими установами та сільськогосподарськими підприємствами.

На наш погляд, для подолання негативних тенденцій в сфері інноваційної діяльності на підприємствах виноградарсько-виноробного підкомплексу доцільно було б провести ряд заходів державної підтримки:

1. Зменшення ставки земельного податку під багаторічними насадженнями (у тому числі виноградом) до періоду плодоношення.
2. Розробка та прийняття державної цільової програми підтримки та мікrokредитування впровадження нових технологічних процесів та інноваційних видів продукції підприємств з невеликими потужностями й обсягами виробництва та фермерських виноробних господарств.
3. Приводження національне законодавство у відповідність до вимог ЄС, забезпечити створення та функціонування незалежних регіональних лабораторій для контролю за якістю вин для формування ефективної системи контролю якості та безпечності виноробної продукції.
4. Запровадження мораторію терміном на п'ять років на підвищення акцизного податку на виноробну продукцію до стабілізації ситуації в галузі та збереження виноробної промисловості.
5. Згідно з європейською практикою та враховуючи, що вино є харчовим продуктом, слід було б виключити сухе вино з переліку підакцизної продукції.

6. Внесення змін до Податкового кодексу України для скасування авансової попередньої оплати податку на прибуток та запровадження автоматичного відшкодування ПДВ експортерам виноробної продукції.
7. Внесення зміни до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», передбачивши використання визначеної частки вітчизняних коньячних спиртів.
8. Запровадження максимального терміну розрахунку за поставлену виноробними підприємствами виноробну продукцію мережевій торгівлі – 60 діб, що відповідає європейській практиці, зокрема Директиві 2011/7/ЄС Європарламенту та Ради ЄС «Про протидію затримкам платежів в комерційних угодах».
9. Удосконалення системи управління виноградно-виноробною галуззю та налагодження ефективну взаємодію із галузевими асоціаціями виробників, сприяти посиленню ролі професійних спілок виробників.
10. Забезпечення виконання Угоди про ЗВТ України з ЄС у частині надання виноробній галузі України технічної допомоги для модернізації та виведення на ринок нових торгових марок виноробної продукції.
11. Проведення заходів щодо диверсифікації ринків збуту виноробної продукції (країни Азії, зокрема Китай, Близького Сходу, африканського континенту тощо). Забезпечення популяризації у світі бренду «Українське вино».
12. Забезпечення бюджетного фінансування діяльності галузевих наукових установ, приведення у відповідність національне законодавство у сфері виноградарства та виноробства до вимог ЄС, зокрема і за рахунок грантів, іноземної донорської допомоги та міжнародних програм.

Висновки: В Україні простежується тенденція до зменшення площ виноградних насаджень та їх якості, а також перехід на часткове забезпечення виноробної промисловості імпортною сировиною. Поштовхом до розвитку виноградарського-виноробного підкомплексу можуть стати інвестиції у

інноваційний розвиток підприємств. Через погіршення фінансових показників інвестиції у інновації на виноробних підприємствах також знижуються. В цих умовах державна підтримка інновацій в галузі може стати тим фактором, який змінить негативну тенденцію. Насамперед це можуть бути податкові пільги підприємствам, які здійснюють інвестиції в інновації, фінансування наукових досліджень та розробок, організаційна підтримка по доступу до сучасних досягнень науки та техніки та просуванню вітчизняної продукції на світовому ринку

Література:

1. Білоус І.В. Стратегія розвитку виноградарства і виноробства України та передумови виходу їх продукції на світовий ринок: препринт / І.В. Білоус. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», 2014. – 23 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Авидзба А. М. Состояние мирового виноградарства и перспективы направления развития науки и техники этой отрасли / А. М. Авидзба, Н.М. Павленко // Труды научного центра виноградарства и виноделия ИВиВ «Магарач». Ялта, 2001. – Т.3. – С. 5-6.
4. Луканин А. С. Проблемы украинского виноделия. [Электронный ресурс] / А. С. Луканин. – Режимдоступа:<http://www.quercus.com.ua/publikacii/2.pdf>
5. Герус Л. В. Практичні результати селекційної програми «Стієкість плюс якість» / Л. В. Герус, І. А. Ковальова , О.В. Салій та ін. // Виноградарство і виноробство: міжв. тем. наук. зб. – Одеса:ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», 2014. – Вип. 51. – С. 61-66.
6. Varnaliy Z. Problems of support of innovation activity of small businesses [electronic resource] / Z. Varnaliy // Mode of access: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor43/in-dex.html>.
7. Innovation activity in the agricultural sector: institutional aspect, monograph / [Sabluk P.T., Shpykulyak O.G., Kurylo L.I. and others]. - K.: NSC IAE, 2010. - 706 p.
8. Research and innovation activity in Ukraine: Statistical yearbook. - K.: State Statistics Service of Ukraine. - 2014. - 314 p.
9. The Bloomberg Innovation Index [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries>.
10. Egorov E.S. Program of innovative development of foreign countries: experience and achievements / E.S. Egorov // [Electronic resource]. - Mode of access: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/06/E.-C.-Eropov.pdf>.
11. Henry Chesbrough, Wim Vanhaverbeke and Joel West, eds., Open Innovation: Researching a New Paradigm, Oxford University Press (2006). - [Online], available at: <http://www.emotools.com/static/upload/files/Openinnovationparadigm.pdf>